

A exista fără eu

-Zen pentru lumea modernă-

Experiența religioasă în lumina Budismului Zen

Budismul zen în lumina experienței religioase

În loc de o prelegere, să fie aceasta mai degrabă o meditație, o modalitate de a reflecta și a ne deschide aceluși Adevăr de Bază, care este budismul. În Budismul zen koanurile ne ajută, să scoatem la iveală adevărul. Koanul poate fi socotit și o problemă religioasă, mai ales când așează omul într-o situație limită. Expresia japoneză: *genjo koan* poate fi considerată o problemă religioasă, care se manifestă aici și acum. Voi face lumină asupra acestui fapt cu mai multe exemple, dar lăsați-mă să povestesc întâi o întâmplare străveche din vremea lui Buddha Gautama așa, cum au păstrat-o scrierile din kanonul pali.

Yasa a fost fiul unui negustor bogat din orașul sfânt clădit pe malurile Gangelui: Varanasi, altfel numit: Benares. Tatăl său avea o avere atât de enormă, că ia dăruit fiului său trei palate imense: una pentru anotimpul cald, una pentru anotimpul rece și una pentru anotimpul ploios. Tânărul domn trăia în prosperitate printre ziduri: mânca mâncăruri care mai de care gustoase, și femeii îl încântau cu instrumente muzicale. Cum am zice astăzi: avea tot.

Într-o noapte, după multă chefuială, Yasa a adormit. Nefiind de folos, au adormit și ceilalți. Unii au adormit pe loc, fiind surprinși de somn într-o ipostază, în care nici nu și-au lăsat jos instrumentele muzicale. Pe timp de noapte, în timp ce anturajul său dormea, Yasa s-a trezit brusc din vreo cauză. Și ce a văzut atunci?

A fost șocat de priveliștea însoțitorilor săi, care zăceau împrăștiați într-o dezordine înfiorătoare. Parcă s-ar fi trezit brusc pe tărâmul morții. Lumina unei lămpi cu ulei ilumina o femeie tânără, care -numai cu câteva ore înainte- îl distra pe el și care acum zăcea în fața lui într-o ipostază nu chiar cuvioasă. O alta sforăia, unui altuia în somn îi curgea saliva.

Yasa era un tânăr sensibil. Văzând acestea, în sine gândea următoarele: „Într-adevăr ce dezamăgire, ce amărăciune! Ce mare suferință, într-adevăr!”

Traducerea –conform standardelor noastre actuale- poate părea puțin forțată, dar redă chinul sufletesc în felul, în care la simțit Yasa atunci, așa cum povestește scrierea străveche pali. Pe scurt, Yasa a primit o mostră dureroasă din Primul Adevăr Nobil al Budismului: „eul” nu poate evita „neliniștea”, adică nu poate dobândi liniște totală – fie el cerșetor sau prinț.

Așa-i, că și noi putem înțelege perfect experiența lui Yasa? Parcă și-ar fi văzut viața încântătoare în oglindă. Și nu i-a plăcut, ce a văzut acolo. În slang-ul tinereții mele din Philadelphia: Asta-i nasol! Tinerii de azi ar zice poate: Ce țeapă!

Yasa decide să lase toate acestea în urmă, pentru că nu mai înseamnă nimic pentru el. Părăsește palatul încă înainte de răsărit. La răsărit se întâlnește ca prin șansă cu Buddha Gautama. Când Gautama îl vede pe tânărul profund neliniștit, se așează să mediteze. Yasa se duce direct la Gautama, și exprimă fără ocolișuri, ceea ce am putea numi *genjo-koanul* său, acea problemă vividă, care s-a manifestat pentru el chiar atunci și chiar acolo: „Ce dezolant e totul! Ce mare suferință, într-adevăr!”

Cum răspunde Gautama în această situație? Tu cum ai răspunde? Ce ai răspunde acelui om, care vine la tine total disperat? Gautama răspunde în următorul mod: „Nu e deloc dezolant! Unde este suferință aici?”

Ce se întâmplă? Gautama și Yasa sunt în același loc în același timp, totuși experiențele lor diferă în totalitate – practic sunt contradictorii. Unul dintre ei este nebun oare? N-aș crede. Amândoi vorbesc sincer din propria experiență. Aici și acum pentru noi important este, ce este exact această experiență?

Yasa ia curaj din cuvintele lui Gautama, își scoate pantofii de aur, și devine discipolul lui Gautama. Aceasta nu este învățătura directă, instantanee a zenului, ci

un proces gradual de dezvoltare. Nu cu mult mai departe în timp, Yasa – care încă este un om laic – realizează introspecția ultimă, și devine (astfel) al șaptelea Arhat sau Trezit. (Gautama este primul, și este urmat încă de cinci companioni asceți.)

Așa-i, că această istorioară simplă, străveche este foarte sugestivă? Cuprinde în coajă de nucă întregul Budism. Cuprinde tot ceea ce avem nevoie. Dar, ca să clarificăm esența: Unde era Yasa, când a spus ceea ce a spus? Și unde era Gautama, când a spus ceea ce a spus? În aceasta este cuprins Budismul curat și simplu: Să observăm în noi, ceea ce a observat Yasa, și să realizăm, ceea ce a realizat Gautama.

Mai târziu vom reveni la istorioara lui Yasa, ca semnificația sa să devină pură și clară, de neînțeles greșit. Acum însă este timpul, să facem cunoștință cu un koan și din tradiția Zen. Cu circa un mileniu după ce Yasa s-a întâlnit cu Gautama în Benares, maestrul budist indian Bodhidharma a sosit în China. Stătea în meditație în sânul munților, într-o peșteră, cu fața spre perete, și îi aștepta pe aceia, care erau destul de hotărâți, să-l caute în acest loc.

În final un călugăr chinez face drumul cel lung, și în fața maestrului redă succint *genjo-koanul* său: „Nu găsesc liniște. Te rog, maestre, dă-mi liniște (sufletească)!”

În ce diferă *genjo-koanul* acestui călugăr de cel al lui Yasa? Dar de al tău? Există cineva, care nu înțelege aceasta?

Cum răspunde Bodhidharma atunci și acolo acelui om? Tu ce ai zice? Răspunsul lui bodhidharma este: „Adu în fața mea acel „eu”, care este neliniștit – atunci se va liniști.” Cu alte cuvinte, numai dacă epuizăm total misconcepțiile noastre, doar dacă se evaporă total, atunci găsim pace adevărată. Am numit „eu” ceea ce traducere englezești redau cuvânt cu cuvânt ca „conștiință” sau „inimă” – cu aceasta însă exact esența dispăre din ele, pentru că aici nu este vorba simplist numai despre problema capului sau a inimii. Acesta este problema „eului”.

Bodhidharma nu l-a întrebat pe călugăr, când a simțit problema aceasta prima dată, nici ce relație a avut cu tatăl sau mămică. Nu că astea ar fi probleme neimportante. Dimpotrivă, pot fi foarte importante. Dar nu aici. De ce? Cred că

deja înțelegeți de ce: Ce se întâmplă când una dintre problemele eului se rezolvă? Așa-i! – Se ivește o altă problemă.

Așa este natura „eului”. Neliniștea nu poate fi oprită în acest mod niciodată. Este în sine o simptomă caracteristică a bolii „eului” tratarea problemelor în acest mod, ca un cerc vicios infinit. Bodhidharma cheamă deci la rezolvarea crucială a problemei – nu diferitele simptome trebuie descrise până la nesfârșit, ci trebuie văzută exact sursa bolii. Aceasta este învățătura directă și instantanee a Budismului Zen.

Ca diferență față de alte texte budiste, scrierile Zen sunt foarte uscate deseori, evită detalierea. Însă este fără îndoială faptul, că acest călugăr chinez a studiat problema aceasta în mai multe moduri: Ce este exact acest eu, și unde se găsește exact sursa aceasta a suferinței? Este în interior sau în exterior, sau cumva între cele două? În fine s-a întors la Bodhidharma și a exclamat: „L-am căutat pretutindeni, dar în final este de negăsit.” Pentru cei neinițiați poate părea că: „Bietul călugăr chinez! A încercat, dar nu a reușit.” Din contră. În Budism termenul „de negăsit” se referă la realizarea cea mai pozitivă: înseamnă, că defapt nu există nici un fel de lucru, care ar trebui atins, și nu există nici un fel de eu, care ar putea atinge acestea. Întâlnirea celor doi este pecetluită în fine de Bodhidharma, cu aceste cuvinte: „Acum s-a liniștit.”

Această scurtă convorbire este de importanță crucială. Aceasta este punctul de pornire a tradiției Zen din China, pentru că ulterior acest călugăr a devenit Patriarchul al Doilea. Vom mai reveni și la acest Bodhidharma-koan.

Lăsați-mă să vă prezint acum o altă întâmplare din tradiția Zen timpurie a Chinei. (Nu doresc să fiu nerespectuos față de marea tradiție Zen a Chinei, când mă adaptez la pronunția japoneză a cuvintelor, dar acestea sună mai familiar pentru mulți dintre noi.) Bodhidharma a trăit în jurul anilor 500 d.Hr.. Din era, care l-a urmat după trecerea a încă 200 de ani – zenul atunci a apărut prima dată pe pământ japonez – de la Sekito provine următoarea expresie, care în conștiința colectivă s-a păstrat de atunci astfel: „Conștiința este însăși Buddha.” Ce înseamnă asta în realitate? Cum v-am mai spus deja, aceasta nu este problema minții sau a inimii, ci a „eului”. Dincolo de aceasta, cuvântul Buddha aici nu se referă la Gautama istoric,

ci la faptul, că ne-am trezit la Adevăr. Sensul noțiunii de Buddha: cel care s-a trezit – fiecare om, care s-a trezit la Adevărul Viu. Așa, în loc să zicem: „Conștiența este însăși Buddha”, putem să reproducem afirmația lui Sekito și în următorul mod: „Tu ești trezit!” Adică din punctul de vedere de bază ești liber de orice neliniște. Ce ziceți de asta?

Atunci unul dintre călugări l-a întrebat: „Dar atunci ce rămâne cu eliberarea?” S-ar putea, ca acest călugăr să fi avut ani de practică în spate. Probabil a renunțat la casă și familie, și-a lăsat capul să fie ras de păr, și a făcut drumul obositor pentru a putea deveni discipolul lui Sekito. Poate a gândit, că este deja aproape de scopul său apărut cu grijă: eliberarea. Dar maestrul l-a lovit în cel mai dureros loc, și a tras covorul de sub el, când a afirmat, că este deja trezit. Așa-i, că și voi puteți înțelege adânc dubiile călugărului acesta?

Cum răspunde Sekito în acea vreme și în acel loc *genjo-koanului* acestui călugăr: „Dar maestre, atunci ce rămâne cu eliberarea?”

Sekito: „Cine te leagă?”

Cred că vă puteți imagina, cum a putut să fie starea de conștiență a călugărului, când a pus întrebarea. Dar pe cea a lui Sekito? „Aici și acum cine te leagă?” Cu jargon american: „Nu văd lanțuri pe tine, bătrâne!” Pentru călugăr atunci exista numai și numai această întrebare – și cu greu s-ar putea găsi răspuns mai adecvat, decât cel primit.

Defapt răspunsul lui Sekito este el însăși o întrebare, dar o întrebare, care poate anihila astfel de dubii odată și pentru totdeauna. Diferă aceasta de încercarea dată de Bodhidharma: „Adu în fața mea „eu” acela neliniștit!” sau de afirmația lui Gautama: „Nu este deloc deprimant! Unde e suferință aici?”

Pentru moment lăsați-mă, să-mi iau rămas bun de la koanul „Cine te leagă?” al lui Sekito, și hai să mai prezint unul, poate cel mai faimos dintre toate: koanul *Mu* al lui Joshu. Cu circa o sută de ani după moartea lui Sekito, un călugăr l-a întrebat pe maestrul Joshu, dacă câinele are natura de Buddha? Trebuie să subliniez încă odată, că traduceriile pot devia esența. Ce întreabă el în esență? Cu pretextul unui câine – care probabil a trecut atunci în fața lor – în călugăr s-a conștientizat

marele dubiu: Scrierile afirmă clar, că fiecare ființă simțitoare posedă natura de Buddha, eu totuși nu-l văd în acest câine prost. Poate a fost un maidanez urât, nu știm. Oricare ar fi cazul, călugărul a vrut să știe dacă acel câine chiar posedă natura trezirii, care e liberă de orice neliniște.

Chiar credeți, că călugărul era curios numai despre natura adevărată a câinelui? Sau a „apucat” numai primul lucru la îndemână, pentru a pune întrebarea cea mai importantă despre sine însuși: Chiar sunt lipsit de orice neliniște? Chiar și un om ca mine posedă această natură pură, incomparabilă, trezită?

Oare consideră călugărul acesta câinele, ca fiind mai puțin decât un om – și pe un om, cum este și el, mai puțin decât un buddha? Vedeți că *genjo-koanul* său este imposibil a fi evitat? Începe să se formuleze natural un limbaj comun și un jargon budist. Dacă însă realizăm inevitabilitatea întrebării călugărului, și o interiorizăm, poate începe să funcționeze și pentru noi, ca un koan viu.

Cum răspunde maestrul în acea vreme, în acel loc, acelui om? Joshu a zis simplu: „Mu!”, ceea ce înseamnă „Nu (are)!”.

Acest răspuns de un cuvânt a devenit cel mai cunoscut koan al istoriei zenului. Nenumărați călugări, călugărițe și laici s-au luptat cu el de lungul secolelor. Este considerat un koan de bază până în zilele noastre pentru un călugăr, care intră într-o mănăstire zen-rinzai. Când Joshu zice „Nu (are)!”, ce refuză el exact? Cu alte cuvinte: de unde provine acest răspuns: „Nu!” Vom reveni și la acest koan, dar pentru moment să-l punem la o parte.

Yasa și Gautama, călugărul chinez și Bodhidharma, Sekito, Joshu – toate sunt întâlniri. La ce se referă aceste întâlniri? De unde vin? Unde se îndreaptă? Pentru cei neinițiați pot părea stupidități, pure jocuri de cuvinte. Nu sunt! Aruncă numai o privire, cum acest adevăr se manifestă într-un mod nemaiîntâlnit în cultura spirituală înflorindă: în pictura zen, în caligrafie, în poezie și în altele asemenea. Dar cum am putea noi aici și acum să ajungem într-un contact mai familiar cu acest adevăr?

În loc să continuăm cu istorisirile de demult ale unor tărâmurî îndepărtate, să ne întoarcem privirea puțin mai aproape, la experiența noastră! Te-ai contopit vreodată în viața ta cu un răsărit sau un asfințit superb? Te-ai afundat vreodată într-o operă muzicală – ori ca spectator, ori ca fiind tu cel care cântă? Ai avut vreodată experiența, că echipa ta lucrează contopită ca un singur om? Știi experiența de a te contopi cu iubita (iubitul) ta? Ai ținut vreodată un nou născut în brațe?

Așa cum titlul a sugerat din prima, această prelegere este despre experiența religioasă. Sunt acestea experiențe religioase? Poate nu. Dar sunt cu certitudine experiențe, pe care le trăim cu toții. Deci să pornim direct de la experiență, nu din clipa, în care i-am dat deja o definiție, când deja eul a reflectat la ea și și-a format o concluzie: „A fost nemaipomenit!” Cu aceste două-trei cuvinte deja am transformat experiența în ceva (acea), pe care eul îl evaluează (nemaipomenit), și care s-a întâmplat în trecut (a fost).

Întrebarea este: Ce este experiența însăși – *așa cum se întâmplă acum*? Nu după! Nu după ce s-a întâmplat deja, când deja reflectăm asupra ei, ci când ne contopim cu admirație cu privirea unui tablou sau cu un seminar bun, devenim una cu ea. Ce este aceasta, înainte de a deveni „nemaipomenit”?

Iertați-mă pentru formularea greoaie, dar nu este, ca și cum într-o asemenea experiență am atinge tot ce este adevărat, bun și frumos? Nu simțim în ea ceva foarte prețios, ceva care este dincolo de toate, o valoare, care precede toate celelalte? Și ce se întâmplă cu eul tău în această experiență? Ce se întâmplă cu lumea haotică plină de tensiune, cu pereții și cu barierele, care păreau atât de reale? În aceste experiențe închisoarea „eului” se prăbușește de la sine. Dacă vedem aceste experiențe, așa cum sunt ele în realitate, nu cumva reiese din ele, că nu suntem deloc, ceea ce am crezut că suntem?

Și ce se întâmplă cu gândirea producătoare de noțiuni, cu acel dialog intern, pe care îl porți așa de des cu tine însuși? În acele experiențe, despre care am vorbit aici, aceasta dispare în totalitate. De aceea conștientizezi, pentru că în fine (totuși) se întoarce din nou. Dar unde a dispărut?

Nu cumva, ceea ce se întâmplă este, că ne pierdem pe noi înșine în cel mai strict sens al cuvântului în aceste trăiri, și găsim ceva infinit mai adânc și mai adevărat, care se contopește inseparabil cu Universul? Astfel revenim deseori total

reînnoiți, siguri de noi înșine, bucuroși, plini de iubire și de recunoștință din aceste experiențe. Este cineva, care nu cunoaște din proprie experiență, despre ce vorbesc?

Lăsați-mă să formulez aici întrebarea: Pentru ce suntem recunoscători? Să fie aceasta un fel de koan preliminar, dacă doriți. Pentru ce suntem recunoscători, atunci, când trăim astfel de experiențe? Pentru binecuvântările îndestulătoare, în care am avut parte, pentru noroc, pentru clipa prezentă, pentru că se sfârșesc în ea toate suferințele? Aceste răspunsuri nu oglindesc adevărul în totalitate, nu-i așa? Marii scriitori spirituali ai lumii au clarificat această chestiune de nenumărate ori. Să ne gândim numai la Sfântul Francisc de Assisi, la Sfântul Ioan al Crucii (San Juan de la Cruz), la marea poetă din tradiția sufi Rabia al Basri, la Walt Whitman, ca să amintim numai câteva nume. În această chestiune toți sunt de acord: în ultimă instanță suntem recunoscători pentru toate. Așa cum Sfântul Pavel zice în scrisoare lui către efeseni (5:20): „Fiind recunoscători întotdeauna pentru toate.” Aceasta nu înseamnă, că nici nu ne dăm seama de nedreptățile sociale, și nu încercăm să remediem greșelile. Nu este vorba despre aceasta nicidecum. Ci când trăim acestea, și încercăm să facem ceva împotriva lor, atunci această acțiune izvorăște din recunoștința noastră pentru toate, nu din slab mușamalizatul nostru egoism, care are ca efect numai decădere și mai gravă.

S-a ivit vreodată în tine dubiul de neocolit: Chiar sunt recunoscător pentru toate? Poate „eul” să fie sincer recunoscător pentru toate? Nu numai pentru lucrurile, care au mers bine sau pentru cele, pe care le-am vrut, ci pentru toate. Simțim, că așa ar trebui să fim și totuși știm, că nu suntem așa. Mulți dintre noi, când am fost mici, în fiecare dimineață ne-am rugat cu rugăciunea Tatăl Nostru: „Facă-se voia Ta!” Nu voia mea. Dar cine poate spune în legătură cu toate lucrurile: „Facă-se voia Ta!” ?

Acum să ne întoarcem la ultimul koan despre care a fost vorba: la koanul „Mu!” al lui Joshu, care înseamnă „Nu!” (Nu are. Nu este.) Ce negăm aici? Cu alte cuvinte: „Ce ne împiedică în a fi recunoscători pentru toate?” Cum fiul meu obișnuiește să zică, „zenistic” formulat aceasta înseamnă: Doar atunci începem să vedem, când ne-am delimitat cu adevărat de orice delimitare. Este (însă) cu atât

mai bine, dacă chiar tu ești acest „Mul!” magnific. Altfel nu putem fi recunoscători pentru toate.

Mulți se mulțumesc cu experiența de a gusta odată, a zări pentru o clipă și după aceea își trăiesc partea rămasă din viață (motivați) din această experiență. Din când în când ascultă sau joacă acea piesă muzicală, se duc săptămânal la acea excursie din pădure și se uită la asfințit, își vizitează acel prieten drag, sau se duc la biserică și iau parte la slujbă. Pentru mulți e de ajuns să se uite câteodată prin geam, ca să nu uite, că Dumnezeu este acolo, adică chiar și aici! Pentru ei practica religioasă susținută – ceea ce facem noi chiar și acum – poate părea total imposibilă sau chiar detestabilă. De ce să șezi ore în șir cu picioarele încrucișate ca un cozonac, de ce să te lupți cu dubii de bază? De ce să-mi ofer viața, propriul eu lui Dumnezeu? Cum răspundem noi la asta? Trebuie să vedem clar lucrurile, atât în ce îi privește pe ei, cât și în ce ne privește pe noi. Dacă ne uităm la experiența religioasă adâncă, atunci este clar de ce. (Deși vorbesc despre experiență adâncă, nu cred, că aceste experiențe ar fi mai bune. În ultimă instanță nu se poate diferenția în aceasta între mai bine sau mai rău.)

Chiar diferă experiența adânc religioasă atât de tare de experiențele, de care avem toți parte, când uităm de sine într-un apus de soare superb sau în muzica noastră preferată? Este o diferență semnificativă între cele două: Experiența religioasă adâncă în loc să ne umple de satisfacție, în loc să înlăture întrebările și dubiile noastre cel puțin pentru moment, ne împinge către dubii și mai mari, ceea ce s-ar putea formula ca: „De unde vin toate acestea? Care este sursa?” Cu cuvintele unui film intitulat *Home Alone* : „sete de nepotolit”.

„Fericiți sunt cei, celor le e sete de adevăr: căci ei vor fi satisfăcuți.” (Matei 5:6) Ce înseamnă a avea sete de adevăr? De la ce devine totul adevărat? Și noi am gustat, ca toți ceilalți. Dar din vreun motiv ne e sete (și) de sursa lui. Omul care este așa, este predispus să devină călugăr, ca părăsindu-și casa să aleagă viața contemplativă. Poate putem spune, că el (sau ea) este acel om, în care un koan s-a ivit spontan – și trebuie să-și găsească rezolvarea.

Când un om decide, ca pentru căutarea acestui adevăr „să renunțe la lume”, aceia, pe care îi lasă acasă, pot trăi acest eveniment, ca pe respingerea lor proprie și a lumii lor, ca pe o palmuire pe față. Aici (deci) este foarte important încă odată, ca

și noi și cei, pe care îi lăsăm în urmă, să vedem (lucrurile) clar. Dacă intenția noastră este clară (curată), atunci aceasta nu este numai respingerea acestei lumi și a celor rămași, ci mai degrabă nevoia arzătoare de a se întoarce la Sursă și de viața, care izvorăște din aceasta. Însă dorința de a părăsi lumea deseori nu este complet curată, deseori este o fugă nesănătoasă de lume și de noi înșine. De aceea este, că nu e ușor, să intri într-un ordin religios veritabil. Trebuie să fie garantat, că omul este condus de un scop corect. În această direcție arată și faptul, că un călugăr novice, care așteaptă în fața unei mănăstiri rinzai, nu intră așa ușor pe poartă. Se mai întâmplă să stea acolo chiar o săptămână, până ce implorarea sa primește un răspuns.

Până am ajuns aici, cred că a devenit clar, că exercițiul spiritual necesită mare precauție. Nu există nimic, care ar necesita mai mare precauție, și care, în același timp, s-ar prezenta mai imperativ. Înțelegând aceasta, vedem deja, ce este adevărata intenție a unui koan. Să ne întoarcem deci la koanul „Nu (are)!” al lui Joshu!

Acest singur cuvânt ne așează în fața provocării, de a vedea din ce suntem (făcuți) noi și din ce e (făcut) tot restul. Din ce ești (făcut) tu? Din ce sunt (făcut) eu? – încă înainte de a apărea orice fel de disociere. Uită de câini și de natura de Buddha! Încă înainte de apăsarea un singur gând sau orice altceva, chiar aici și acum ce ești cu adevărat? Este neliniște sau nu este? Dacă este, de unde vine, care este sursa ei? Aceasta devine în mod determinat clar - ca cristalul - în cadrul adevăratei practici zen-budiste. Acordă atenție momentului începător al tradiției zen, cuvintelor lui Bodhidharma: „Adu în fața mea acel eu neliniștit – atunci se va liniști!”

Am vorbit despre trăirea, care s-ar putea numi experiența extatică a zilelor comune: a ne pierde - și a ne regăsi - pe noi înșine în muzică sau în apusul de soare. Însă nu toate trăirile sunt extatice. Cealaltă extremă s-ar putea numi „sufletul bolnav”. După părerea mea și aceasta se aseamănă cu extazul nostru de zi cu zi, dar încă odată avem o diferență semnificativă. În loc să trăiască în armonie cu totalitatea sau s-ar contopi cu ea fără efort, „sufletul bolnav” vede o prăpastie de netrecut între el (ea) și Nemăsuratul Diferit (să-l numim Dumnezeu, sau cum ne

place). În loc să se simtă în armonie cu El, sufletul bolnav se simte extrem de separat, înstrăinat, lipsit de valoare, netrebnic și păcătos. Din cine știe ce motiv – din nou nu este nevoie să-i judecăm – lucruri din astea se întâmplă chiar des.

Este important să înțelegem cu toții, că și aceasta este o experiență religioasă. Poate este „negativ”, dar cu siguranță e o experiență religioasă foarte valoroasă, așa cum Sfântul Ioan al Crucii (San Juan de la Cruz) și mulți alții au clarificat deja.

Din motiv că mulți sau ocupat deja cu asemănările dintre Zen și Tradiția Mistică Catolică, în loc să fac asta, mă voi întoarce la credința protestantă a tinereții mele pentru cuvinte de clarificare. În cartea sa – considerată clasică – „*Diferitele aspecte ale experienței creștine*” William James descrie transformarea omului protestant, ca pe un koan de bază: „Eul, care *există* conștient, nu poate face absolut nimic. Este lipsit în totalitate de toate și nu găsește adăpost niciunde, iar munca, pe care o prestează, nu aduce beneficii niciunui om. Izbăvirea dintr-o stare de viață subiectivă, ca aceasta, poate fi numai cadou, nimic altceva și milostenia, a cărei asigurare este jertfa perfectă a lui Isus este un astfel de cadou.” În continuare James citează din explicațiile lui Martin Luther, care au legături cu scrisoarea apostolului Pavel către galateni și încheie cu aceste cuvinte: „Cu cât te simți mai pierdut, cu atât ești mai mult chiar acea ființă, pe care jertfa lui Isus deja a salvat-o.” Aici avem o intrare bună și de bază pentru practica koanului – în caz că este nevoie de așa ceva – pentru protestanții, care sunt interesați. (Și pentru cei care au credință în Tărâmul Pur al lui Shinran.) William James a clarificat, de ce este nevoie de verificare de conștiință religioasă sinceră și de ce s-a format practica regretării păcatelor și a ascezei: eul nu se poate înălța din proprie forță, dar nu știm ce altceva am putea face.

James se referă și la faptul, că orice practică bazată pe „eu” este de la început imposibilă. Acesta, cum a realizat călugărul, care îl urma pe Bodhidharma, *este de neatins*. Acordă atenție încă odată următoarei discuții: „Dar ce rămâne atunci cu eliberarea?” Sekito: „Cine te leagă?”

Scurt zis, trebuie să gustăm miraculosul de neatins – și este cu atât mai bine, dacă chiar suntem acela. Cu un jargon mai tradițional: Nu există absolut nimic, ceea ce ar trebui să fie realizat și *aceasta* este, ceea ce – ca oameni reali – trebuie

să realizăm cu orice preț. Cred, că acesta este unul dintre modurile de a descrie, care este baza de a intra în practica religioasă. Dacă transmitem aceasta cu ajutorul expresiilor zen, atunci putem vorbi de dubiu existențial de bază, despre o problemă, care așteaptă soluția, dar pe care eul nu o poate rezolva – cu alte cuvinte vorbim despre un koan. Kitaro Nishida, părintele filozofiei japoneze moderne – și pe lângă aceasta practicant zen laic – scria cândva următoarele: „...dacă ne oprim măcar pentru o clipă și medităm cu seriozitate asupra lumii, în care trăim, sau doar încercăm să ne trăim viața onest, vom ajunge irevocabil la un dubiu ca acesta.”

Citat frumos. Sincer spus însă, mulți dintre noi nu ajung la acest dubiu de bază. Și acesta este în ordine, cu siguranță nu se poate forța. Maestrul japonez Bankei zicea: „în zilele noastre oamenii cred, că trebuie să aibă un dubiu, pentru că și strămoșii aveau. Deci nutresc în sine un dubiu. Aceasta este însă numai o imitare a dubiului, nu e veritabil, astfel acea zi, în care ar găsi soluția, nu vine niciodată.” Amin.

Dar ce este cu aceia, care chiar ajung la acest dubiu primordial? Pentru norocul sau ghinionul nostru, unii dintre noi nu se pot satisface numai cu a privi prin fereastră. Simțim, că trebuie să intrăm, trebuie să rupem bariera aceea, care suntem chiar noi. Cineva, care odată demult se confrunta cu aceiași întrebare, scria astfel despre această problemă: „Aceste întrebări sunt cele mai simple din lume. Sunt prezente de la copilul prostuț până la bătrânul înțelept în sufletul fiecărui om. Fără a le găsi un răspuns, nu e posibil, ca viața noastră să continue mai departe, eu așa am experimentat.” Am citat din lucrarea autobiografică a lui Lev Tolstoi, *Confesiuni*.

Cum par aceste întrebări privite din afară? Da, e adevărat. Par niște abrakadabra complicate, abstracte, esoterice, metafizice de tip new age. Vă pot însă asigura, că dinăuntru – când aceasta este întrebarea ta arzândă, vitală – este extrem de simplu. Mai mult, este de neocolit.

Este tot atât de adevărat, că întrebările de tipul acesta de obicei se lasă moștenire. Oare este aceasta așa, pentru că ele conțin un înțeles așa de esoteric și abstract? Sau pentru că sunt atât de aproape de noi, că ne temem să recunoaștem și nouă înșine? Dacă aceste întrebări încă n-i se par esoterice și complicate, este

probabil pentru că încă nu le-am văzut de aproape, nu am privit în ele, nu am văzut prin ele. Chiar sunt îndepărtate, sau eul le ține departe de sine?

Tolstoi scoate în evidență și un alt aspect în pasajul de sus: Aceste întrebări nu numai, că sunt cele mai simple, dar sunt adânc în noi. Nu avem nevoie de cărți sfinte, de colecții de koanuri sau de un maestru zen, ca să ne facă cunoștință cu ele. Trebuie să privim în noi adânc și sincer. Ultima propoziție din citat și o mare parte din *Confesiunile* lui arată, că soluția finală a acestor întrebări nu izvorăște din curiozitate numai, ci este ceva, fără de care el nu a putut trăi mai departe.

Viața câtor și câtor oameni deraiază sau ajunge la sfârșit din cauza drogurilor, a alcoolului, a violenței – pentru că nu au putut transcende eul, pentru că n-au găsit cale de ieșire? Ar fi aceasta o problemă abstractă, esoterică? Nu este mai degrabă vorba de marea tragedie a vieții mondene din era noastră?

Tolstoi este un caz extrem, dar acestea evidențiază problema și mai tare. În cazurile de tipul acesta individul este mânat de ceva. Gândirea bazată pe (pre)concepte, emoțiile sau voința pură nu au loc aici. La finele drumului eul plin de dubii se prăbușește. Ce se întâmplă atunci? Simplu formulat: ușa, la care tot am bătut și am bătut disperat, nici nu se mișcă. În fine, când cad extenuat în fața ei, ce se întâmplă? Ușa se deschide de la sine în fața mea. Doar nici nu era închisă cu cheia! Aceasta este experiența harului divin – și nu este numai o imaginație. Din aceasta aflăm, că – după exprimarea religioasă – Dumnezeu era întotdeauna acolo, accesibil pentru toți și ne-a așteptat cu brațele deschise.

„Eul” – nu Dumnezeu – a creat condițiile, din cauza cărora ușa nu a vrut să se deschidă.

Zenul desigur nu folosește expresia harului divin (Școala Tărâmului Pur din budismul japonez însă da). Zenul vorbește despre aceasta – să luăm drept exemplu titlul unei colecții clasice chineze de koanuri – ca despre „trecătoarea fără poartă (pod)”. Nu sună foarte esoteric? Deloc! Când au alcătuit amintita colecție de koanuri, cu circa 800 de ani înaintea noastră, au avut motiv bun să aibă un „zid mare”: pe de o parte, să țină atacatorii la distanță, pe de altă parte, să controleze pe

cei dinăuntru. Imaginea „zidului mare” se prezenta ca o metaforă, ce poate fi folosit cu ușurință și eficace.

Pe acel zid existau porți, pentru a putea trece prin ele cu acte în regulă. Dar zenul este „trecere fără poartă”. De ce? Pentru că „eul” o consideră ceva în afara lui însuși, care se înalță în fața lui ca o barieră de netrecut, ceva ce este de neînțeles, ceva ascuns de rațiunea noastră prin ceață. Dar ce se întâmplă, dacă devenim totalmente acea barieră – o realizăm ca pe propriul eu, de pildă cum facem în adevărata meditație zazen? Atunci aceasta poate fi cu adevărat „trecerea fără poartă”. Nu pentru că eul nu are posibilitatea de a intra sau a ieși prin ea, ci pentru că acum deja totul e deschis din toate unghiurile. În lumina aceasta acordă atenție încă odată răspunsului lui Gautama dat lui Yasa, convorbirea lui Bodhidharma cu călugărul chinez, răspunsul lui Sekito sau negația miraculoasă a lui Joshu!

Cineva, care rămâne la distanță sigură, poate gândi astfel: „Poate că e așa, dar pare extrem de complicat.” Nu aceasta este esența! Așa cum Hafiz, cel mai îndrăgit poet persan, formula: „Separarea ta de Dumnezeu este cel mai insuportabil lucru din lume.” Separarea de ceea ce suntem cu adevărat – ce poate fi mai plin de agonie? Recunoaște în fine! Nerenunțarea la „eu” este greutatea. Așa-i? Dacă recunoști asta, atunci îți zic: renunță la ezitare odată și pentru totdeauna, nu mai sta cu brațele în sân pe mal și nu privi jocul până la infinit, de care te-ai plictisit deja! Nu-ți irosi timpul creând obstacole imagine, ziduri și ferestre! În loc de aceasta, orice tradiție religioasă urmezi, oferă-ți „eul” totalmente sarcinii adevărate și du-te până la capătul ultim.

Nu aveți nevoie de o situație aparte. Cu faptul, că avem „eu”, deja avem tot ce ne trebuie. (Într-o privință chiar mai mult decât ne trebuie.) Nu este vorba despre o situație, în care câteodată ne confruntăm cu această problemă, cu acest dubiu, cu această stare de separare și câteodată nu. Nu „*eul*” are dubiu sau stare de separare. „*Eul*” este dubiul, separarea. În final aceasta este „eul” însuși. Vezi deja? Din cauza aceasta nu poate eul să se calmeze în sine, din cauza aceasta nu poate evita neliniștea. Adevăratul lucru cu koanuri, adevăratul zazen este însuși extenuarea totală a acestui dubiu. Verifică încă odată starea de pace a lui

Bodhidharma! Nu este nevoie de altceva. Pur și simplu nu mai ocoli într-una dubiul, care se află la baza existenței tale! În loc de aceasta afundă-te în el total! Atunci nu va avea ce face, se va disipa de la sine.

Poate vei spune: „Dar eu nu am un dubiu atât de mare!” Pe limba zenului autentic: Se pronunță nevinovat, pe când marfa furată e încă în mâinile sale. Păcatul tău este evident, astfel starea ta legată este și mai grea. Nu ai nevoie de dubiul altuia. Dute până la fundul absolut al celui propriu!

Prin urmare: Unde se sfârșește experiența budistă zen? În ce își atinge apogeul? În compasiune. În esență însă își găsește finalitatea în viața de zi cu zi. Nu pute de la pioșenie divină falsă, nu simți în ea mirosul satoriului sau al iluminării. Hai să te întreb, de ce?

Oricum ar fi, sunt convins, că deja ți-ai dat seama: aceste expresii zen „bizare” și koanuri la urma urmei nu sunt chiar așa de bizare. Practica cu koanuri a zenului este asigurarea continuității căutării (oneste), care ne orientează spre, ne focusează și ne duce până la Sursă. Întâi trebuie să ne contopim cu koanul nostru. Cel mai bun pentru acest scop este zazenul susținut, pentru că aceasta dezvăluie din noi întrebarea noastră primordială și devenim una cu ea.

Lăsați-mă să vă reamintesc de unde vine koanul viu! Nu se naște din cărți. Koanul prima dată este dubiul viu, pulsant al unui om. În loc să tot citești colecții de koanuri și mesteci koanuri tradiționale, cu care n-ai nici o treabă, descoperă, adu la lumină koanul tău viu, acel dubiu ultim, pe care îl simți în măruntaie! Apoi dă răspunsul cu viața ta! Nu este nevoie să-i imiți pe alții. Atinge numai baza eului tău! Koanul tău viu este direcția bună.

Lăsați-mă să termin cu două citate! Primul este David Abram: este din lucrarea sa cu titlul: *Ademenit de simțuri* ???, și sună așa: „... este o colecție de povești neterminate și legi neschimbate, nu e suma strâmtă a unor adevăruri dogmatice, ci mister viu, care trebuie pus la îndoială, cu care trebuie să te lupți.” Acest citat este despre Vechiul Testament, dar s-ar putea referi în egală măsură la koanele zen. Al doilea citat este dintr-o scrisoare despre dragoste – și nu despre zen – al marelui poet Rainer Maria Rilke. Poate îmi va ierta mie – acestea două ar fi

chiar atât de departe? „...fii răbdător cu tot ce este încă nerezolvat în inima ta, și încearcă să iubești însuși întrebările...” Acum *trăiește* întrebările!